

УДК: 327.84:32.019.51:316.776.3 (470:477)

*Слободянюк А. О., здобувач вищої освіти,
Родигін К. М., кандидат філософських наук,
доцент кафедри журналістики та соціальних комунікацій,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

МІФ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЕДЕННЯ СМИСЛОВОЇ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено роль міфів «Про змову» та «Про визволителя» як інструментів смислової війни РФ проти України. Виявлено ключові міфологеми. З'ясовано функції міфів, особливості механізмів їх поширення як текстових та візуальних повідомлень.

Ключові слова: міф, міфологема, смислова війна, політика, ідеологія.

Вступ. Агресія РФ проти України, що триває з 2014 року, здійснюється у декількох вимірах: фізичному (збройному) та ідеологічному. Військово-політичний успіх ворога залежить від здатності нав'язувати деструктивні смисли як українському суспільству та власному населенню, так і міжнародній спільноті. Смислова війна є провідним складником стратегії РФ у досягненні загарбницьких цілей. За таких умов міф є одним із інструментів формування колективної свідомості. Необхідність публічної деконструкції міфів набуває вагомого значення для національної безпеки в умовах воєнного стану.

Мета дослідження полягає у виявленні ключових міфів і міфологем РФ та аналізі механізмів їх дії у смисловій війні.

Виклад основного матеріалу. У контексті сучасних реалій міф реалізується як повідомлення у межах певної закодованої системи. Кодування здатне здійснюватися за допомогою вербальних знаків – усної, письмової мови; невербальних – іконічних, іконографічних зображень. Носієм міфу може слугувати реклама, фотографія, репортаж тощо [1, с. 182]. За функціоналом міф має подвійну природу: позначає та повідомляє, пояснює та нав'язує [1, с. 190]. У процесі міфологізації відбувається втрата первинного значення явища та набуття ним нового трактування, смислу. Метою ведення смислової війни, зокрема й РФ, є зміна ментальності, поведінки мас, нав'язування їм вигідних сенсів, значень [2]. Поширення міфів відбувається через державні інституції, традиційні та нові медіа. Особливостями функціонування міфу у сучасному інформаційному просторі є: безперервність потоку повідомлень, фрагментарність сприйняття, спрощення понять / образів, спрямованість на дихотомічне мислення реципієнтів.

Розглянемо міфи і міфологеми, що поширює РФ про війну та Україну.

Міф «Про змову проти Росії» спрямований на соціальну згуртованість, зміщення суспільного фокусу з внутрішніх проблем, легітимізації дій влади. Ключові міфологеми: сюжет про «таємну змову / напад» та образ «зовнішнього ворога». Росія прагне дискредитувати Україну, Захід на міжнародній політичній арені та серед власного населення. В інтерв'ю від 26 березня 2024 р. для газети «Аргументы и факты» Дмитро Пєсков назвав Україну «інструментом Заходу для стримування Росії» [3]. Також представник Кремля зазначив, що Захід хоче стри-

мати Росію, залишити її на узбіччі розвитку [3]. Під час Валдайського форуму, що проходив 7 листопада 2024 р., Путін заявив: «США та їхні союзники ставлять перед собою мету завдати Росії стратегічної поразки» [4]. За його словами, вони хочуть якщо не знищити Росію, то звести її до нікчемної ролі [4]. Відбувається створення образу РФ як «жертви» змови. Така міфологема сприяє виправданню агресії для вимушеної оборони. Задля підсилення дії, нагнітання загрози міфу може надаватися емоційно-експресивне забарвлення. Наприклад, такий прийом використано у матеріалі «На Заході розкрили “диявольський” план США зі знищення Росії. США планували знищити Росію заради отримання панування серед націй світу» [5]. Фраза «на Заході розкрили» створює враження аксіоми – підтвердження інформації від незалежного джерела, посилює відчуття термінової небезпеки (план викрито – час діяти). За такого подання слово «план» набуває негативної конотації: таємної, підступної та довгострокової підготовки «ворога» – США. Експресія має на меті перевести сприйняття інформації на емоційний, рефлекторний рівень, знизити критичне осмислення дійсності.

Міф «Про визволителя – Росію». Провідні міфологеми: образи «бандерівців / українських нацистів, націоналістів», «Росії – країни-визволителя»; сюжети «ведення священної війни», «пригнічення росіян / російськомовних», «верховенство Росії над Україною». Поширення міфів здійснюється і через канали державних структур. На сайті Міністерства іноземних справ РФ міститься стаття «Український нацизм у наші дні: джерела походження та ідейно-політична типологія» (від 11.12.2023) [6]. Текст матеріалу представлений трьома мовами: російською, англійською та французькою. Зокрема, в статті зазначається: «Бандерівці не зникли, але поступилися пальмою першості більш динамічній і потужній силі – новому нацизму, що виріс в урбаністичних центрах сходу і півдня нинішньої України, з російською міською культурою та схильністю і здатністю до мислення у планетарних і космічних масштабах» [6]. Образ «бандерівців» має негативну конотацію жорстокості, деструктивної ідеології (апелює до Другої світової війни та необхідності звільнення від «нацистів»). Перенесення «нацизму» на Схід та Південь України виправдовує окупацію цих регіонів. Приписування сенсу «планетарних» масштабів підвищує рівень небезпеки та важливості «місії визволення». Також просувається ідея культурного геноциду, Росії надається образ творця української державності: «Культурно-освітня політика постмайданної України, спрямована на повне витіснення мов корінних народів і національних меншин України і, головним чином, росіян – таких самих творців української державності, що й власне українці» [6].

У травні-липні 2022 року в Музеї Перемоги в Москві відбулася виставка «Звичайний нацизм», присвячена «нацизму» в Україні. Вчений секретар музею Віктор Сенічкін зазначив: «Ми зібрали достовірні архівні документи, фотографії, безліч цінних експонатів: емблеми, книги, справи та багато інших артефактів, які свідчать про присутність та возвеличення неонацизму і расизму на сучасній Україні» [7]. Відтак міф набуває матеріальної форми, формує «документально підтверджену» реальність. Через культурну інституцію міф стає частиною публічної історії, що пропонує та пояснює громадськості «правильні» сенси та цінності.

Візуальне уособлення міфу пришвидшує «зчитування» повідомлення, надає додаткового емоційного забарвлення текстовому складнику. На рис. 1 зображено колаж зі статті новинного порталу «ForPost»: «Антиросійський нацизм прийшов на зміну українському націоналізму» (25.09.2025) [8].

Рисунок 1 – Колаж новинного порталу «ForPost» [8]

Пояснення ключового меседжа «Україна – деструктивна сила» відбувається через використання символіки (український прапор в обрамленні дроту набуває сенсу поневолення, насилля). Звернення до емоцій досягається підбором темної кольорової гами зображення та «кривавого» – червоного кольору надпису.

Висновки. У смисловій війні проти України РФ поширює міфи «Про змову» та «Про визволителя», що підкріплені низкою міфологем. Мета міфів полягає у легітимізації агресії, дегуманізації опонентів. Міфи функціонують у вигляді усних, письмових, візуальних повідомлень. Вони формують колективну свідомість шляхом спрощення уявлень, нав'язування вигідних сенсів, сприяння дихотомічному мисленню. Публічна деконструкція міфів є необхідною умовою для протистояння України у смисловій війні та захисту національних інтересів.

Список використаних джерел

1. Barthes R. *Mythologies*. Paris: Éditions du Seuil, 1970. 247 p. URL: https://monoskop.org/images/9/9b/Barthes_Roland_Mythologies_1957.pdf (дата звернення: 28.10.2025).
2. Петровський П. М. Сміслова війна. *Публічне управління: термінологічний словник*. URL: https://e-pidruchniki.com/content/1724_smislova_viina.html (дата звернення: 28.10.2025).
3. Песков назвав Україну інструментом Запада для сдерживания России. *МИЦ «Известия»*. 26.03.2024. URL: <https://iz.ru/1671716/2024-03-26/peskov-nazval-ukrainu-instrumentom-zapada-dlia-sderzhivaniia-rossii> (дата звернення: 29.10.2025).
4. Путин заявил о стремлении США и Запада к стратегическому поражению России. *РБК*. 07.11.2024. URL: <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/672d14269a7947ad89099039?ysclid=miwyo29d19994211871> (дата звернення: 29.10.2025).
5. Серовикова Е. На Западе раскрыли «дьявольский» план США по уничтожению России. *URA.RU*. 20.10.2022. URL: <https://ura.news/news/1052596487> (дата звернення: 29.10.2025).
6. Попов Э. Украинский нацизм в наши дни: источники происхождения и идейно-политическая типология. *Министерство иностранных дел Российской Федерации*. 11.12.2023.

URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/istoricheskie_materialy/1920326/?lang=ru (дата звернення: 30.10.2025).

7. Горин А. Український націоналізм: корні і плоди. *Международная жизнь*. 20.03.2023. URL: <https://interaffairs.ru/news/show/39480> (дата звернення: 30.10.2025).

8. Розанова А. Антирусский нацизм пришёл на смену украинскому национализму. *ForPost*. 25.09.2025. URL: <https://sevastopol.su/news/antiruskiy-nacizm-prishyol-na-smenu-ukrainskomu-nacionalizmu> (дата звернення: 30.10.2025).